

РАДОЮ ПО ВИВЧЕННЮ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ ПРОВЕДЕНО ЮВІЛЕЙНУ МІЖНАРОДНУ НАУКОВУ КОНФЕРЕНЦІЮ “РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ УКРАЇНИ: ВІД В.І. ВЕРНАДСЬКОГО ДО СЬОГОДЕННЯ”

Радою по вивченню продуктивних сил України НАН України 20 березня 2009 року проведено Ювілейну міжнародну наукову конференцію “Розвиток продуктивних сил України: від В.І. Вернадського до сьогодні”, присвячену 90-річчю Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України, її засновникові та першому голові академіку В.І. Вернадському.

Мета конференції: проведення ювілейних читань, обмін науковою інформацією, узагальнення результатів досліджень теоретико-методологічних проблем і концептуальних основ розвитку та розміщення продуктивних сил України.

Обговорювались питання, присвячені теоретико-методологічним основам розвитку продуктивних сил в умовах глобальних трансформаційних процесів, екологізації економічної діяльності у світлі ідей В.І. Вернадського, державного регулювання інноваційної діяльності як складової розвитку продуктивних сил України, формування механізмів розвитку продуктивних сил аграрного сектору економіки, удосконалення механізмів управління регіональним розвитком та конкурентоспроможністю регіону, розбудови їх виробничої та соціальної інфраструктури, кластеризації економіки як інструменту ефективного використання виробничого потенціалу, особливостям регіонального розвитку в умовах європейської інтеграції України, проблемам відкритості економіки в контексті захисту її національних інтересів.

У проведенні конференції взяли участь 485 осіб, серед яких члени Президії НАН України, академіки й члени-кореспонденти НАН України, УААН, державні діячі України, ректори провідних навчальних закладів, керівники провідних наукових установ та провідні науковці України, Російської Федерації й Республіки Білорусі.

На пленарному засіданні виступили: Б.Є. Патон, президент НАН України, академік НАН України; Б.М. Данилишин, міністр економіки України, академік НАН України; В.М. Геєць, академік-секретар Відділення економіки НАН України, академік НАН України; О.О. Шевченко, кандидат сільськогосподарських наук, заступник міністра аграрної політики України; В.А. Івченко, голова Державного агентства України з інвестицій та інновацій; П.Т. Саблук, академік УААН, доктор економічних наук, професор, Герой України, директор ННЦ “Інститут аграрної економіки” УААН; Л.Є. Шкляр, доктор політичних наук, професор, заступник голови ВАК України; О.С. Поважний, доктор економічних наук, професор, ректор Донецького державного університету управління; В.В. Онікієнко, доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України (Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України); І.К. Бистряков, доктор економічних наук,

НА ФОТО: ВІДКРИТТЯ ЮВІЛЕЙНОЇ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

НА ФОТО: ВИСТУП МІНІСТРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ, АКАДЕМІКА НАН УКРАЇНИ Б.М. ДАНИЛИШИНА

НА ФОТО: УЧАСНИКИ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ

професор (Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України); О.Ю. Амосов, доктор економічних наук, професор, перший заступник директора Харківського регіонального інституту НАДУ при Президентіві України та інші провідні наукові й державні діячі.

Учасники конференції визначили:

- інтернаціоналізація виробництва і розвиток глобалізаційних процесів заклали фундамент сучасного розуміння того, що наша планета при всьому її розмежуванні кордонами між двома сотнями великих і малих держав, з економічного погляду, стає єдиним цілісним світовим простором;

- історичну перспективу мають ті країни, які розвиваються на засадах глибокої моральності, світових загальнолюдських цінностей. Тільки поєднання високого рівня матеріальних благ, духовності людини і держави може забезпечити динамічний їх розвиток;

- глибинна фінансово-економічна криза, яка охопила весь світ, у т.ч. Україну, вкрай негативно вплинула на стан економіки, зумовивши необхідність пошуку шляхів подолання труднощів і виходу на траєкторію стабільного соціально-економічного розвитку;

- нині Україна є неусталеним суспільством, що впливає на всі вектори її розвитку, а також внутрішню та міжнародну політику. Тому постає питання розробки нової парадигми соціально-економічного зростання, формування науково-методологічних і методичних засад розвитку України як соціальної держави;

- антропогенний і техногенний тиск на природні екосистеми призводить до їх змін, що мають як позитивні, так і негативні наслідки. Це слід урахувати при розробці державної стратегії соціально-економічного розвитку країни та її регіонів на перспективу;

- перманентні прояви кризових явищ в економічній, соціальній та екологічній сферах потребують оптимального поєднання всієї множини об'єктів природи, суспільства і забезпечення оптимальної територіальної їх організації;

- в умовах кризи реалізація стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності є одним із найважливіших антикризових завдань держави, центральних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, Національної та галузевих академій наук України, а також інноваційних структур, створених за підтримки держави;

- в умовах зростаючого дефіциту природних, матеріальних, економічних та інших ресурсів і критичності екологічної ситуації економічні трансформації повинні забезпечити умови стійкого відтворення природних та суспільних систем, гармонізації взаємовідносин людини і природи;

- вплив негативних антропогенних факторів на природ-

НА ФОТО: ВРУЧЕННЯ ПОЧЕСНОЇ ГРАМОТИ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ КОЛЕКТИВУ РВПС УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ

НА ФОТО: ПРЕДСТАВНИКИ ВНЗ УКРАЇНИ ТА СПІВРОБІТНИКИ РВПС УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ

не середовище сьогодні значно перевищує компенсаційні можливості біосфери. Людство лише констатує події екологічного змісту, реагуючи на їх наслідки, в той час, коли поглиблюється глобальна екологічна катастрофа, що може призвести до загрози існування життя населення;

- усвідомлення загрози подальшого споживацького соціально-економічного розвитку країн світу, послаблення здатності земної біосфери зберігати екологічну рівновагу і забезпечувати життєвими ресурсами народонаселення планети визначає необхідність радикальної зміни парадигми розвитку земної цивілізації;

- поряд з негативним впливом світова криза вже має і позитивні наслідки, а саме виявлено слабкі сторони соціально-економічних систем як країн, що розвиваються, так і розвинених держав, що до кризи були приховані. Це дало змогу реальніше зрозуміти причини кризових явищ й почати формувати дієві заходи щодо їх подолання.

РЕЗОЛЮЦІЯ

ЮВІЛЕЙНОЇ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ “РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ УКРАЇНИ: ВІД В.І. ВЕРНАДСЬКОГО ДО СЬОГОДЕННЯ”, 20 БЕРЕЗНЯ 2009 Р., М. КИЇВ

Учасники Ювілейної міжнародної наукової конференції “Розвиток продуктивних сил України: від В.І. Вернадського до сьогодні”, обговоривши вчення В.І. Вернадського в контексті глобальних трансформацій продуктивних сил, а також теоретико-методологічні проблеми і концептуальні основи їх розвитку в сучасному вимірі, зазначають наступне.

Рада по вивченню продуктивних сил України є однією з найстаріших наукових установ Національної академії наук України, яка має багату історію свого становлення та

розвитку, славні традиції та значні наукові досягнення. Біля джерел її заснування був перший президент Української академії наук, видатний геолог та геохімік, академік Вернадський Володимир Іванович. Він розробив учення про ноосферу, що, за його значенням, є новим станом біосфери, в якій вона закономірно та неминуче перетворилась певним чином за тисячі років під впливом організованої праці й людської думки, тобто діяльності людей.

Розвиваючи дослідження про живу речовину, В.І. Вер-

надський розробив вчення про біосферу — досить тонку, пронизану життям земну оболонку, що створена живою речовиною, джерелом існування якої є сонячна енергія. Він також відкрив закон організованості біосфери, її гармонії. Будь-яке втручання в біосферу, її стан може призвести до катастрофи. На вченні В.І. Вернадського про біосферу ґрунтуються сучасні роботи з проблем охорони навколишнього простору та збереження екологічної рівноваги.

За його пропозицією в Українській академії наук у березні 1919 р. було засновано Комісію для дослідження виробничих сил України (нині — Раду по вивченню продуктивних сил України). Її першим головою обрано В.І. Вернадського.

За роки свого існування Рада провела значні наукові дослідження, активно сприяючи вирішенню низки актуальних проблем народногосподарського значення. На Раду поклалася координація досліджень з проблем розвитку та розміщення продуктивних сил України, організації експедицій та комісій для комплексного розв'язання державних урядових завдань.

У 60-ті роки у зв'язку з переходом країни до територіального управління народним господарством Рада брала участь у вирішенні проблем розміщення продуктивних сил. Вона здійснювала головним чином прикладні наукові дослідження для потреб народного господарства. В подальшому наукові рекомендації, практичні висновки та прогнозні розрахунки, які виконувала Рада в координації з іншими науково-дослідними та проектними інститутами, впроваджувалися у практику передпланових прогнозів у формі схем розвитку та розміщення продуктивних сил України та її районів, розробка яких стала головним і традиційним напрямом наукових досліджень цієї установи.

Новий етап розвитку Ради в незалежній українській державі збігається із загостренням цілого спектру проблем, пов'язаних з переходом економіки на ринковий механізм господарювання, трансформацією суспільства в умовах його демократизації та глобалізації світової економіки.

Нині у Раді здійснюються фундаментальні наукові дослідження за п'ятьма основними напрямками, а саме: теоретико-методологічні проблеми і концептуальні основи розвитку та розміщення продуктивних сил України; теоретичні і практичні проблеми соціально-економічного і науково-технічного розвитку України та її регіонів в умовах трансформаційної економіки; проблеми раціонального використання природних ресурсів та збереження навколишнього середовища, формування наукових засад сталого розвитку держави; теоретико-методологічне обґрунтування механізмів державного управління, адміністративно-організаційних шляхів державотворення, функцій, структури, повноважень та особливостей органів державної влади всіх рівнів, у тому числі місцевого самоврядування як специфічної форми публічної влади.

Результати наукових досліджень використовують центральні органи виконавчої влади, регіонального управління і місцевого самоврядування для розробки економічної стратегії і тактики, обґрунтування шляхів і заходів розв'язання економіко-соціальних проблем і досягнення сталого економічного розвитку країни та її регіонів, підготовки наукових та практичних рекомендацій стосовно еколого-економічної безпеки України, обґрунтування і формування механізмів державного управління та організації місцевого самоврядування.

Учасники конференції відзначають:

- інтернаціоналізація виробництва і розвиток глобалізаційних процесів заклали фундамент сучасного розуміння того, що наша планета при всьому її розмежуванні кордонами між двома сотнями великих і малих держав, з економічного погляду, стає єдиним цілісним світовим простором;
- історичну перспективу мають ті країни, які розвиваються на засадах глибокої моральності, світових загальнолюдських цінностей. Тільки поєднання високого рівня матеріальних благ, духовності людини і держави може забезпечити динамічний їх розвиток;

- глибока фінансово-економічна криза, яка охопила весь світ, у т.ч. Україну, вкрай негативно вплинула на стан економіки, зумовивши необхідність пошуку шляхів подолання труднощів і виходу на траєкторію стабільного соціально-економічного розвитку;

- нині Україна є неусталеним суспільством, що впливає на всі вектори її розвитку, а також внутрішню та міжнародну політику. Тому постає питання розробки нової парадигми соціально-економічного зростання, формування науково-методологічних і методичних засад розвитку України як соціальної держави;

- антропогенний і техногенний тиск на природні екосистеми призводить до їх змін, що мають як позитивні, так і негативні наслідки. Це слід враховувати при розробці державної стратегії соціально-економічного розвитку країни та її регіонів на перспективу;

- перманентні прояви кризових явищ в економічній, соціальній та екологічній сферах потребують оптимального поєднання всієї множини об'єктів природи, суспільства і забезпечення оптимальної територіальної їх організації;

- в умовах кризи реалізація стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності є одним із найважливіших антикризових завдань держави, центральних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, Національної та галузевих академії наук України, а також інноваційних структур, створених за підтримки держави;

- в умовах зростаючого дефіциту природних, матеріальних, економічних та інших ресурсів і критичності екологічної ситуації економічні трансформації повинні забезпечити умови стійкого відтворення природних та суспільних систем, гармонізації взаємовідносин людини і природи;

- вплив негативних антропогенних факторів на природне середовище сьогодні значно перевищує компенсаційні можливості біосфери. Людство лише констатує події екологічного змісту, реагуючи на їх наслідки, в той час, коли поглиблюється глобальна екологічна катастрофа, що може призвести до загрози існування життя населення;

- усвідомлення загрози подальшого споживацького соціально-економічного розвитку країн світу, послаблення здатності земної біосфери зберігати екологічну рівновагу і забезпечувати життєвими ресурсами народонаселення планети визначає необхідність радикальної зміни парадигми розвитку земної цивілізації;

- поряд з негативним впливом світова криза вже має і позитивні наслідки, а саме виявлено слабкі сторони соціально-економічних систем як країн, що розвиваються, так і розвинених держав, що до кризи були приховані. Це дало змогу реальніше зрозуміти причини кризових явищ й почати формувати дієві заходи щодо їх подолання.

За результатами обговорення порядку денного учасники конференції рекомендують наступне:

1. Для науки і наукового пошуку:

- всебічно використовувати вчення В.І. Вернадського про те, що сучасна цивілізація — це форма організації ноосфери. Тому вона не може перерватися та знищитися. Створюючи ноосферу, цивілізація всім своїм корінням пов'язана з нею. Нова земна ноосферна цивілізація є безальтернативним імперативом майбутнього. Але перехід до неї можливий лише через глобально організований і керований сталий розвиток;

- перевести принципи взаємодії Людства і Біосфери з економічної бази на ноосферну. Це вимагає невідкладного переходу від стратегії руйнування біосфери та наближення до екологічної катастрофи до стратегії ноосферної еволюції людства і навколишнього природного середовища;

- продовжити подальше створення і впровадження у життя наукових концепцій, насамперед про спільний розвиток біосфери й суспільства, природи і культури як абсолютно необхідну умову збереження людини на Землі;

- вирішувати проблеми сталого розвитку у взаємодії

біологічної природи людини, біосфери, соціально-економічної системи.

- визначальним чинником постіндустріального суспільства, а отже, основним елементом формування сучасного суспільства на новому етапі розвитку економіки необхідно визнати знання та інформацію;

- головними принципами наукового пошуку мають бути осмисленість дій та об'єктивний науковий аналіз, обґрунтованість наукових передбачень і на цій основі — суворе регулювання практичної діяльності. З таких позицій наука може трактуватися, згідно з теорією В.І. Вернадського, як нова матеріальна сила перетворення та вдосконалення людського суспільства.

2. Використовуючи наукові ідеї В.І. Вернадського, його методи дослідження, всім дослідницьким структурам визначити основні напрями наукових пошуків, спрямовуючи їх на узгоджене вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем суспільного розвитку:

- виявлення конкурентних переваг щодо розвитку і можливостей виробництва конкурентоспроможної продукції;

- визначення пріоритетів економічної діяльності, шляхів та засобів їх реалізації;

- обґрунтування структури, спеціалізації і форм організації виробництва співвідносно з можливостями природно-ресурсного потенціалу, з урахуванням традиційних навиків населення, науково-технічного прогресу, кон'юнктури світових ринків;

- розвиток фундаментальних і прикладних досліджень проблем соціального розвитку, відтворення людського капіталу, зайнятості населення, раціонального природокористування, охорони земельних та водних ресурсів, екологізації виробництва;

- виявлення взаємовпливу ефективності виробництва і потенціалу землі в розрізі природно-географічних регіонів, сільськогосподарських зон.

3. З метою запровадження ефективної політики соціально-економічного розвитку країни та її регіонів:

- розробити і впровадити таку інноваційну модель соціально-економічного розвитку держави, яка б орієнтувалася не тільки на застосування новітніх досягнень науки і техніки, але й формування оптимального варіанта трудового потенціалу, здатного до ефективного використання досягнень цивілізації, зміни своєї ментальності і розвитку індивідуальних здібностей за наступною методологічною схемою: вивчення й оцінка існуючої системи робочих місць, характеру трансформації їхньої якісної структури, а також тенденцій руху останніх у галузевому і регіональному розрізах; визначення загальної потреби населення в робочих місцях з обґрунтуванням їхньої якісної структури на галузевому і регіональному рівнях; формування переліку монофункціональних міст і населених пунктів, що характеризуються підвищеною соціальною напругою на ринку праці; розробка концепції розвитку робочих місць з визначенням оптимальних варіантів галузевих і регіональних пріоритетів; формування механізму інвестиційної підтримки процесу розвитку робочих місць з обґрунтуванням усіх джерел фінансування; розробка заходів щодо соціальної реабілітації працюючих тих підприємств, які розміщені на так званих депресивних територіях і підлягають закриттю або перепрофілюванню; визначення стратегічних пріоритетів повноцінного відтворення інтелектуального потенціалу нації в контексті забезпечення синергетичного ефекту збалансування людського і технологічного розвитку держави;

- до напрямів подолання кризових явищ у промисловості України віднести: прискорення структурної модернізації промисловості з наданням пріоритету розвитку галузей з високим ступенем переробки сировини та ресурсозбереження; стимулювання внутрішнього попиту на продукцію експорторієнтованих галузей для зниження їх залежності від ситуації на світових ринках; створення для підприємств експорторієнтованих галузей сприятливих умов для модернізації

виробництва, переходу до енергозберігаючих технологій, збільшення обсягів виробництва високотехнологічної продукції; сприяння залученню вітчизняних та зарубіжних інвестицій у реальний сектор, насамперед у галузі, продукція яких має високу частку доданої вартості; орієнтація державної зовнішньої політики на встановлення тісних економічних зв'язків між Україною та іншими державами у тих регіонах світу, де продукція вітчизняної промисловості є конкурентоспроможною, з метою розширення для провідних галузей промисловості зовнішніх ринків збуту продукції; введення мораторію на підвищення діючих, а також введення нових податкових та інших платежів для підприємств; стимулювання промислових виробників до максимального збереження виробничих потужностей та кадрового потенціалу; створення регіональних кластерів економічного розвитку за умови збільшення незалежності, повноважень і фінансових можливостей місцевої влади для координації дій промислових, інфраструктурних, науково-технічних, освітніх тощо елементів кластера для досягнення прискореного соціально-економічного розвитку території;

- основними напрямками державної водоресурсної політики визначити: посилення ролі та значення регіональних басейнових управлінь, оскільки саме вони здатні сприяти раціональному використанню водного потенціалу кожного регіону; стратегічне планування раціонального водокористування та активізацію співпраці на міждержавному рівні щодо розробки відповідних міжнародних програм та проектів з покращення якості водних ресурсів та запобігання шкідливому впливу вод; запровадження моніторингу водоресурсного потенціалу регіонів, формування передумов та факторів його покращення; створення та реалізація інвестиційних програм, які дадуть змогу ідентифікувати й оптимізувати водопотреби як окремих регіонів, так і галузей економіки України;

- на додаток до існуючих механізмів, що реалізують принципи платності природних ресурсів, застосувати новий інститут "фіксованих платежів", що має двоєдине значення: як джерело фінансування витрат на утримання довкілля в належному еталонному стані та як чинник обмеження доступності певних територій і об'єктів від надмірного антропогенного тиску;

- з боку держави підтримувати принципи ефективного природокористування в Україні таким чином, щоб на всіх рівнях управління здійснювалося прогнозування стану системи природних ресурсів, моніторинг їх змін, спостереження динаміки, аналіз процесів і ефектів відносно еталонних, розроблення схем територіального планування розвитку і розміщення продуктивних сил та господарських систем;

- щодо розвитку інноваційної діяльності: розробити та впровадити механізми формування нових економічних утворень — оптимальних об'єднань виробничих та ринкових структур разом з науковими установами та освітянськими закладами для реалізації інноваційного процесу; сприяти формуванню економічних утворень на зразок кластерів — "національних інноваційних платформ бізнес-інтеграції" в кількості, яка відповідає переліку стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні;

- у сфері формування ринку освітньо-наукових послуг й розбудови інноваційної економіки: вдосконалення системи генерації знань; формування цілісної інноваційної інфраструктури, підвищення ефективності управління інтелектуальною власністю; стимулювання попиту на знання та інновації.

4. Визначити як важливі перспективні напрями досліджень:

- пошуки шляхів розв'язання демографічних і соціальних проблем сільської місцевості;

- пошуки шляхів вирішення медико-географічних і соціально-економічних проблем сільської місцевості.

- проблеми комп'ютерного картографічного моделювання і прогнозування використання земельно-ресурсного, туристично-рекреаційного, водогосподарського потенціалу України в умовах трансформації екологічної системи.